نەسین

خواجە نەسرەدینی سەدەی بیستەم

ن: جەلال زەنگابادی/و:حەمە کەریم عارف

نەسین، بەشی هەرە زۆری فەلسەفەی خۆی لەمەڕ ژیان و ئەدەب لە یەکێك لە قەسیدەکانیا چڕکردووەتەوە کە دەڵێت:

(ئەرکی منە کە

بەپڕی

بەقوڵی

بژیم

ئەرکی من: خۆشەویستییە

بە ئازادی

وبە بەهێزی

ئەرکی منە کە بنووسم

پەڕە دوای پەڕە

لە پێناوی گەلەکەم

ئەرکی منە کە بخەبتم

لە ڕای ناندا

لە پێناوی ئاشتیدا)

***

لە وەڵامی پرسیارێکدا: (یەکەم چیرۆکی خۆت بیر دێت؟) نەسین ڕووداوێك دەگێڕێتەوە کە لە یابان بۆی پێشهاتووە، دەڵێت:ئێوارەیەك یەکێك چیرۆکێك دەخوێنێتەوە کە بەدڵی ئامادەبووان دەبێت و نەسین_ش زۆری لا پەسند دەبێت و دەکەوێتە ستایشی نووسەرەکەی کە نایناسێت..ئامادەبووان سەرسام دەبن و وادەزانن گاڵتە دەکات..کە هۆی سەرسامییەکەیان دەپرسێت، وەڵامی دەدەنەوە کە ئەمە چیرۆکێکی ئەوە، ئیدی لەسەرسامی و لەڕوودامانا دەمی دادەچەقێنیٚ.

نەسین لە ڕێگەی گێڕانەوەی ئەم ڕووداوەوە دەیەویٚ بڵیٚ کە زەحمەتە یەکەم چیرۆکی خۆی وەبیر بێتەوە. چونکە خودانی هەزاران چیرۆکە. جا ئەگەر ئەمە حاڵی چیرۆکنووسەکە بیٚ، دەبیٚ حاڵی وەرگێڕو توێژەرێکی وەك من چ بێت کە بەناو دارستانێکی بەرینی دووره کەشفی بەرهەمێن وی کەوتووم. بە تایبەتی کە کارەکانی نەخراونەتە بەر توێژینەوەیەکی ئەوتۆو لە خانەی بەئانقەست (فەرامۆشکراو) دان، تەنانەت لە زمانی تورکیداو، لە ئەنسکلۆپیدیای (مێژووی ئەدەبی تورکی)دا ناوی نەهاتووە! ئەوەندەی بێگانان بایەخی دەدەنیٚ لەناو خۆدا

بایەخی پێنادرێت..کە ئەمە خۆی لە خۆیدا سەتیرێکەو دەچێتە سەر سەتیرە نەسینییەکان. جا بۆیە ئەم هەوڵە بچووکەی بەندە، تەنیا درزێکەو دەخرێتە کەوشەن و ئاقاری چڕە دارستانەکەی نەسین.

کۆمیدیایەکی مرۆڤانی

ئاشکرایە کە مرۆڤ تاقە بوونەوەرێکە کە پێدەکەنێ و پێکەنین لە تایبەتمەندییەکانی ئەوە. ئەرستۆو هزرڤانانی دیکەش ئەوە دووپاتدەکەنەوە کە پێکەنین هەمیشە پەیوەستە بەلایەنی رۆحی ژیانی مرۆڤ و هەندێ دیاردەی چالاکییە سایکۆلۆجییەکانی مرۆڤەوە. چیرنیشفسکی گوتەنی لە کاتێکدا کە "جێگای کۆمیدی لە نێو بێگیانان ورووەکاندا نییە" ئێمە "بەگیانلەبەران پێدەکەنین، چونکە مرۆڤ ورەفتاری مرۆڤمان بیر دەخەنەوە.."وەکو مەیموون، بەتریق، بۆق، مشك، ورچ، پشیلە، زەڕافە، سەگ وگوێدرێژ... بەلاَم سروشت برگسون گوتەنی "دەشێت دیمەنی سروشتی جوان و دڵڕفێن بێت، یان ناشیرین بێت، بەلاَم هەرگیز پێکەنین ئاوەر نابێت."ئەمە لەرووی دروستبوونەوە، بەلاَم لە رووی زەرورەت وکاریگەرییەوە ئەوا ئەمیل میشال سیوران_ی فەیلەسوف گوتەنی "پێکەنین بیانوویەکی گەورەی ژیانە! دەبێ ئەوە بڵێم کە من لەهەرەتی چرکەساتەکانی نائومێدیدا، دەمتوانی پێبکەنم. هەر ئەمەشە کە مرۆڤ لە گیاندار جیا دەکاتەوە" وڕەنگە کاندس د.لانگری رەخنەگر گوتەنی "تەوس تایبەتمەندییەکی دیار بێ لە روانگەی مۆدێرنیتەوە بۆ جیهان و شۆخی(هزل)یش مەرجێکی زەروری و لەوەیە بەس بێ بۆ ئەقڵیەتی پاش مۆدێرنیتە".. لەوەیە نەسین هەر زوو پەی بە بایەخی ستراتیجی پێکەنین بردبێ، بۆیە ئەوەتا جارێك گوتوویەتی: " من چیرۆکان دەنووسم، تا خەڵکی بەدەم پێکەنینەوە بیر لە ژیان بکەنەوەو بەدەم بیرکردنەوەشەوە پێبکەنن". دیارە مەبەستی لە پێکەنین سەتیری کۆمیدی ئامێزە، کە لە رێگەیەوە سەروگوێلاکی دکتاتۆران و بیرۆکراتان و ڕیاکارانی هەموو بوارەکان دەکوتێتەوە. تەوس و توانجی نەسین ختوکەدانێکی قێزەوەر نییە، بەڵکو تەوس و توانجێکی لەبەردلاَنی نیوەرۆك ئیجابییە، بەڵکو جەوهەرە دژی روالَەت، قۆڕیات و حەیف و زوڵمان ئاوەرووت دەکات و گیانی شۆخیبازی پڕ لە جورئەتی ئامانجدار بلاَودەکاتەوە کە چەوساوان دە توانن پەنای بۆ بەرن و داخی دلَی خۆیانی پێ بڕێژن بەسەر زۆردارانەو تۆلَەی خۆیانی پێبکەنەوە. ئەمە جگە لە رۆلَی کاراو کاریگەری پێکەنین، لە زالَبوون بەسەر کول و کۆڤان و دژوارییەکانی ژیانداو، بلاَوکردنەوەی شۆخی و گەشاندنەوەو بەهێزکردنی گیانی گەشبینی لە دلَ و دەروونانداو.ئەمە جگە لە کاری ئیجابیانەی لەسەر تەندروستی سایکۆلۆژی و بەدەنی، رینۆلد نیبور لەم رووەوە دەلَێت: "ئێمە بەزەبری پێکەنین بە سەرڤە سەرڤەکانی ژیان ، سەلامەتی و ساغلَەمی ئەقلَی خۆمان دەپارێزین..." جێگەی خۆیەتی لێرەدا ئەم رووداوە پڕ دەلالەتە لەوبارەیەوە بگێڕینەوە: رۆژێك چاپین_ی لیبۆکی بە ناوبانگی ئیتالَی سەردانی دکتۆرێکی دەروونی دەکات و سکالاَی حالَی خۆی دەکات و دەلَێت:

– دكتۆر! من نەخۆشم، تامی لەزەت لەهیچ شتێك ناكەم..چەندین ساڵە ناتوانم پێبكەنم.. پێكەنینم ژبیر كرد..تەحەمولی هیچ شتێك ناكەم، تەگبیرم چییە؟

دكتۆرەكە وەڵامی دەداتەوە:

– منیش وەكو تۆ وابووم، چووومە سێرك و بەتەمەشاكردنی هەڵسو كەوتە ناسك و دڵگیرەكانی لیبۆكە بەناوبانگەكەی...دڵم ئیسراحەتی كردو چابوومەوە... بۆیە ئامۆژگاریت دەكەم چەند جارێك بچیتە ئەو سێركە...

ئیدی نەخۆشەكە دەستی خستە سەرسینگی و هەناسەیەكی قوڵی هەڵكێشاو گوتی:

– دكتۆری ئازیز من ئەو لیبۆكەم!

ئەم حیكایەتە حەقیقەتی حاڵی ئەو پێكەنینسازانەشمان بۆ بەدیار دەخات، كە بەزۆری خەڵكی دێننە پێكەنین و خۆیشیان بەئازارەوە دەتلێنەوە!!

پێدەچێت نەسین، بەزەبری ئەفراندنی كۆمیدی بازنەی كۆمیدیای تەقلیدی وئاسایی بەزاندبێ، توانیبێتی شتە پوچ و ناشیرینەكانیش بكات بە هەوێنی كارە كۆمیدییەكانی خۆی. لێ كۆمیدیای تەقلیدی لەكۆنەوەو تا ئیستاش بەدەوری خەوش و كێماسییە مرۆڤانییە بچووكەكاندا خولاوەتەوەو كردوونی بە هەوێن و شتە ناشیرین و پوچەكانی بۆ تراجیدیا بەجێ هێشتووە، نك گروتمان لەم بارەیەوە دەڵێت: "كۆمیدی بەدەوری لاوازی و شتە پوچە مرۆڤانییەكاندا دەخولێتەوە"..

ئەدەبی نەسین خۆی لە خۆیدا عەمارێكی تەژی داشۆرینی توندو حەیابەرەی زوڵم و زۆرداری بیرۆكراتییەتی گەمژەو بۆگەنی و گەندەڵی كۆمەڵگەی ئەرستۆكراتی و داڕوخانی ئەخلاقی دەوڵەمەندان و دابەزینی بەها مەعنەوییەكان و ڕیاكاری و دروشم و گوتارە سیاسییە بۆش و بەتاڵەكان و دیماگۆگییەتی لاسارو زوڵم و زۆرو گەندەڵی و كەربازاڕی باو و رەواجدار بوو... نەسین توانی بەزەبری شێوازی پڕ داهێنانی كەم وێنەی خۆی، ئەو شتانە بەسەر سانسۆردا تێپەڕێنێ كە قەدەغە بوون. بێگومان ئەم بنگۆم لێدانە لە سانسۆر ئەركی هەرە بنەڕەتی داهێنەرەو نیشانەی زیرەكییەتی لە هەموو شوێن و زەمانێكدا.. بۆیە "چیرۆكەكانی نەسین بە (كۆمیدیایەكی مرۆڤانی)گەلی توركیای هاوچەرخ دەژمێردرێت و خۆی لە خۆیدا ئەوزارێكی سەرسوڕهێنەرو وردیشە بۆ شیكاری داهێنان" بەگوێرەی راوبۆچوونی ل. ئۆ.ئیلكایڤا كە پێی وایە ئەوەی عەزیز نەسین دەینووسێت سیمای زۆر وڵاتی دیكەشی گرتووەتە خۆ چونكە "ژیانی توركیای هاوچەرخ وناكۆكییەكانی ژیانی كۆمەڵایەتی، لە جەوهەردا هەمان ئەو ژیان و ناكۆكییەیە كە لە زۆر وڵاتانی دیدا بەدی دەكرێن ". هەر ئەمەش بۆخۆی رازی ناوبانگی جیهانیی نەسینە، بۆ نموونە د. مرتەزا مەردیها دەڵێت: "هەرچەندە فەزای توركیا لە كارەكانی عەزیز نەسیندا زاڵە، بەڵام كارەكانی بارو دۆخی سیاسی و كۆمەڵایەتی لای ئێمەش دەگرنەوە، كە دەیانخوێنمەوە هەستدەكەم چیرۆكێن خۆماڵی لای خۆمان دەخوێنمەوە ". .. هەر بۆیە نەسین توانی لە نێو سەتیریستەكاندا پایەیەكی میللی گەورە نەك هەر لەوڵاتی خۆیدا بەڵكو لە زۆر وڵاتی دیكەدا،

لە ڕێگەی وەرگێرانی بەرهەمەکانییەوە پەیدا بکات..گەشترین نموونەی ئەمەش ڕەزا هەمڕایە (لە دایکبووی ساڵی 1919یە، نووسەرێکی سەتیرەو دەیان بەرهەمی نەسینی کردوون بەفارسی) کە هەندێ جار ناچار بووە چیرۆکەکانی خۆی بە ناوی نەسینەوە بڵاوبکاتەوە، تا بیرو بۆچوونەکانی لە ڕێگەی شۆرەت و نێوبانگی نەسینەوە بڵاو بکاتەوەو ڕەواجیان پێ بدات و خۆیشی لە شەڕی سانسۆرو دەزگا سەرکوتکەرەکان دوور بخاتەوە!!

کەواتە بەم پێیە دەکرێت بڵێن کۆمیدیای نەسینی، نموونەیەکی زندوو و بەرچاوی کۆمیدیای ڕەسەنە و بەزەبری ئەفراندن و داهێنان بازنەی ناوچەیی بەزاندووەو گەییوەتە دنیا و ئەوەتا شۆرەتی نەسین، شۆرەتی نووسەرە تورکە سەتیرنووسەکانی تورکیای وەکو: ڕەفعەت ئیلگاز(1911- ؟) و مزەفەر ئیزگو_ی کردووەتە ژێرەوەو تەنانەت شانی داوە لە شانی زۆر سەتیرنووسی جیهانی وەکو:ئێریش کاستنەری ئەڵمانی و یوری یاشکی ڕووسی و ئاندراس کورتیی هەنگاری و ئیلیا پوڤیسلی یۆگسلافی و ئەفرەهیم کیشون_ی‌ئیسرائیلی، بەڵکو ناوی لەگەڵ ناوی دیارترین هونەرمەندانی ئەدەبی ساتیری جیهانیدا دەدرەوشێتەوە، لە ئەریستۆڤانی یۆنانی(445-386 پ.ز)یەوە بیگرە و بە ئاراسمۆسی هۆڵەندی(1466-1536)وسیرڤانتسی ئەسپانی(1547-1616)و مۆلییری فەرەنسی(1622-1673)وسویفتی ئیرلەندی(1667-1745)و ئەندرسنی دانیمارکی (1805-1875)و گۆگۆلی ڕووسی (1809-1852)و توینی ئەمریکی (1835-1910)و ئەناتۆل فرانسی فەرەنسی (1844-1924)و شۆی ئیرلەندی(1856-1950)و هاوپتمانی ئەڵمانی (1862-1946)و ئالکوکونستانتینۆفی بولغاری(1863-1897)ەوە تا دەگاتە یارۆسلاڤ هاشکی چیکی (1883-1923).

لێرەدا ئەم پرسیارە بەرۆکمان دەگرێت: چۆن نەسین ئەم ژانرە ئەدەبییە دڵرفێنەی دۆزییەوە؟.. لە بندێری وەڵامە پەراگەندەکانی نەسیندا لێرەو لەوێ، ئەوە دەردەکەوێ هەر زوو پەی بە ڕادەی کاریگەری و بایەخی سەتیر بردووەو کەشفی کردووە. هەر لە منداڵییەوە کاتێ کە منداڵێکی بچووك بووە و لەدەرسەکانیا سەرکەوتوو بووەو خەڵکانی دیکەی سمێڵدار دەرنەچوون و زۆرجا سەریان کردووەتە سەری، سەتیر بووە بە تاقە چەکی دەستی و کە دەرەقەتی هاوپۆلە زەلامەکانی نەهاتووە، گاڵتەی پێکردوون و بەر تەوس و توانجی داون و تا وای لێهاتووە گروپێکی لە دەور خڕبووەتەوەو لەسەریان کردووەتەوە. تا وای لێهات نەسین ئەم چەکە کاریگەرو دەگمەنەی لەسەر ئاستی گشتی، بەتایبەتی لەنووسینە ئیبداعیەکانیدا وەکو ئامرازێکی داکۆکی لە چەوساوەو هەژاران بەکار هێنا و بەڵێنی بە خۆی و بە خەڵکی دا کە : "تا زوڵم، گەوجاندن، چەوساندنەوە، کۆیلاندن و دکتاتۆرییەت بمێنێ، لەسەر نووسینی سەتیر بەردەوام دەبم. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە من تا دوا ساتەکانی ژیانم دەسبەرداری نووسین نابم."

نەسین دڵنیابوو لەوەی کە تەوس و شۆخی دەورێکی یەجگار گەورەی لە ئاشتیدا دەبێت، چونکە وێرای ئاوەرووت کردنی خراپییەکان، دەبێتە مایەی ڕاستکردنەوەو لە نێو

بردنیشیان، لەم بارەیەوە دەڵێت: "تۆ کە کۆمەڵگە دەخەیە پێکەنین، یانی تۆ بەشداری لە خزمەتکردنی ئاشتیدا دەکەیت. ژن و مێردێك شەڕدەکەن یانی پێناکەنن، کە دوو مرۆڤ دەکەونە دەمەقاڵێ توند، پێناکەنن. بەڵام کە پێبکەنن واتا شەڕەکەیان تەواو بوو. کە دوو سەربازی بەشەڕهاتوو پێکەنین، ئیدی پەنجە بە پەلەپیتکەوە نانەن. "ئا بەمجۆرە نەسین پێی وایە "ئەو پێکەنینانەی لە دنیادا دەنگدەدەنەوە، بەشدارییەکی کارا لە خزمەتکردنی ئاشتی جیهانیدا دەکەن، چونکە هەرگیز دانووی جەنگ و پێکەنین لە یەك مەنجەڵدا ناکوڵێ "

رەنگە ئەوەی یارمەتی نەسینی دابێ بۆ کەشفکردنی بایەخی تەوس و بەکارهێنانی وەکو چەکێك ئەوە بێ کە "ئەدەبی سەتیر هونەرێکی هەرە باوی میللییە لە تورکیاو گەلی تورکی بە هەستی سەتیرئامێزی پەرەسەندووی خۆی بە قووڵی هاوسۆزی دەگەڵ ئەم ژانرە ئەدەبییەدا کە یاسا تایبەتییەکانی چەسپاند، دەکات " بۆیە سەیرە "ئەگەر لە تورکیادا نووسکارێن سەتیر پەیدا نەبن و هەڵنەکەون، چونکە تورکیا –نەسین گوتەنی–بۆ خۆی مەیدانی سەتیر بازییە ".

جا وەکو چۆن رەمزی جوحایی (بەر لە نەسین) لە لای تورك لە ئاخرو ئۆخری سەدەی چواردەی زایینی و سەرەتای سەدەی پازدەی زاییندا وەکو زەرورەت و پێداویستییەکی ئەدەبی مێژوویی سەری هەڵدا، ئەو حاڵەتە دووبارە لە سەدەی بیستەمدا لە چوارچێوەی فۆرم و ناوەرۆکێکی هاوچەرخ و بەناوی نەسینی (خواجە نەسرەدینی سەدەی بیستەم) سەری هەڵدایەوە. دیارە لە بارو دۆخ و هەلو مەرجی گۆرانکاری مێژوویی پڕ لە نیگەرانی و لە قۆناغە دژوارەکانی گوێزانەوەی مێژوویی بە زەبری هێزی سوپایی و ململانێی خوێناویدا، خەڵك ناچار دەبن کە بێدەنگ بن.. چونکە ئازادی دەربڕین لە دەستدەدەن و هەنگێ ویژدانی تاك –لەبواری داهێنانی هزری و هونەریدا خۆی لە نێوان دوو هەڵوێستدا دەبینێتەوە. یان لە ناو دەسەلاتی تازەداو بەدەم ماستاو ساردکردنەوەو ڕیاکارییەوە دەتوێتەوە، کە ئەمە هەڵوێستێکی یەجگار قورسەو نە هونەرمەندی داهێنەر و نەهزرڤانی رەسەن خۆی لێنادەن. هەڵوێستی دووەم ئەوەیە کە خاوەنانی بێدەنگ بن...جا لەو حاڵەتەدا خۆ دەدەنە پەنای ویژدانی دەستە جەمی (میللی) کە ئەویش دەستپێشکەری خۆی دەکات و رەمزێکی هونەری سەتیر _ کە رەمزی جوحاییە_ هەڵدەبژێرێ یا بەرهەمدێنێ،ئیدی هەمووان لەرێگەی ئەوەوە گوزارشت لە رای خۆیان دەربارەی جووتە دەسەلاتی سوپایی و سیاسی دەکەن ، لایەکەوەو جیهانبینی خۆیان بۆ بونیادی کۆمەلایەتی و چۆنییەتی روو بەروو بوونەوەی ئەو بونیادە بەرجەستە دەکەن لە لایەکی دییەوە. بەبێ ئەوەی کەسیان دووچاری زەبرو زەنگی دەسەلاتی سوپایی حوکمڕان ببنەوە... ئەمەش فەندێکی هونەری سادەیە کۆمەڵگە مرۆڤایەتییەکان وەکو گەلان و وەك تاك زانیویانە...و لە رێگەیەوە بوونی کۆمەلایەتی و ساغڵەمی سایکۆلۆژی خۆیان پاراستووە، بەپێی ئەنجامگیرییەکانی د. محمد رجب النجار.

جا نەسین بەخۆی لەمبارەیەوە بێزاری خۆی سەبارەت بە نالەبارییەکانی بارودۆخی وڵاتەکەی دەردەبڕێت و دەڵێت: "من شەرم دەکەم کە تورکم!" هۆیەکەشی ئەوەیە "کەش و هەوای تورکیا دژی دیموکراتییەتە، دەستورێکی دژ بە دیموکراتییەتی تێدایە... جا لەمجۆرە کەش و هەوایەدا ،ناکرێت باسی مافی مرۆڤ بکرێت". جا لێرەدا ئەم پرسیارە بەرۆکمان دەگرێت: ئەدیب کام سەنگەر هەڵدەبژێرێت و چۆن؟!

نەسین پێی وایە مەحەکی ئەدەبی راستەقینە ئەوەیە کە لەسەنگەری جەماوەردابێ و ئەدیب تا دوا هەناسە بەگژ زاڵماندا بچێتەوە. بۆیە زۆر زەحمەتە ئەو ئەدیبانەی کە لە ئاسودەیی و خۆشگوزەرانی و دڵنیاییدا دەژین، ئەدەبێکی راستەقینەی کاریگەر بەرهەم بێنن و لەمبارەیەوە دەڵێت:

"..باشترین کاری خۆم لە زروفی زۆر سەختدا، لە زندان و تاراوگاندا نووسیوە، ئەمەش ئەوە ناگەیەنێ کە من داوا بکەم نووسەر بخرێتە زروفێکی سەختەوە، تا ئەفراندن بکات! نووسەر دەتوانێ لە زروفی باشیشدا داهێنانی خۆی بکات، بەڵام ئەوەی دەمەوێ پێی لەسەر دابگرم و دووپاتی بکەمەوە ئەوەیە کە نووسەر پێویستی بە هەندێ جۆری نیگەرانی و بێزاری و تورەیی هەیە تا نووسینێکی ئیبداعی بەرهەمبێنێ. ئەگەر ئەو جورعانەی کەم بێ ،ئەوا کارە ئەدەبییەکەی دێتە خوارەوەو لاواز دەبێت." بۆیەش پێی وایە "رژێم و سیستەمە زیرەك و فریوکارەکان زۆر بە توانان لەوەدا کە نووسەر لە بورجی عاجی بنەن و گەلەك رەمزی ئەدەبییان، کە لە قۆناغێك لە قۆناغەکاندا لە مەیدانی داهێناندا شت بوون پوکاندەوە بەوەی پلەو پایەی سیاسییان پێدان و کۆشك و تەلاریان دانێ و بە گەشت و سیاحەت بۆ هەندەرانیان ناردن..." بەمەش حاڵەتی نیگەرانی و رارایی لای ئەو نووسەرانەی کە هەرەشەو گورەشە کاری تێنەکردوون، کەم دەبێتەوە.

هەڵبەتە نەسین کە بەخۆی ئەفسەر بوو، هەرچیدەکرد نەیدەتوانی ئەفسەری و نووسەری پێکەوە بگونجێنێت و هەستی بەناکۆکییەکی زۆر لە نێوان ئەو دوو کارەدا دەکرد، بۆیە دەستی لەو سوپایە کێشایەوە کە لە ساڵانی (1937–1944)دا کاری تێدا کرد. ئاشکرایە نەسین بەئارەزووی خۆی نەچووە کۆلیجی سوپایی، بەڵکو دەستکورتی و هەژاری ناچاریان کرد ئەو کۆلیژە هەڵبژێرێ چونکە بە خۆرایی بوو. بەڵام کە دەستی کێشایەوە ئیدی هیچ ناکۆکییەکی لەوەدا نەدەبینی کە کۆنە ئەفسەرو تازە نووسەرە، بەڵکو بە پێچەوانەوە شانازی بە قۆناغی قوتابییەتی و خزمەتی سەربازی خۆیەوە دەکرد، کە فێری زەبت و رەبت و سەبرو تەحەمولی کردبوو، ئەمە جگە لەوەی وەکو ئەفسەرێك زۆر ناوچەی تورکیا گەرابوو و بە بەردەوامی تێکەڵی خەڵکی بووبوو، ئەمە خۆی لە خۆیدا بووە سەرچاوەیەك بۆ نووسینەکانی.. ئەگەر کابرایەکی سیڤیل بووایە بە خۆرایی ئەو دەلیڤەو زروفانەی بۆ نەدەرەخسا!

چۆن وچی دەنووسی...؟

نەسین فایلی تایبەتی بۆ چیرۆك و رۆمان و شانۆنامەو گوتاران کردبووەوەو لە هەر بوارێکدا بینووسیایە پشتی بەو فایلانە دەبەست. لە چیرۆکەکانی سەرەتایدا پشتی بە نەقڵی راستەو خۆ دەبەست و پاشان ئەم قۆناغەی بەزاندو چاوە تیژەکانی کەوتنە قۆستنەوەی رۆژانە رووداوەکان تا بەزەبری ئاوەزی بە توانای بیانگۆرێت بۆ وێنەی هونەری، ئەمە جگە لەوەی کە بە چاکی ئەفسانەو حیکایەتە میللییەکانی رەعەمەل دێنا کە خۆی لە خۆیدا بە سەرچاوەیەکی دیکەی دەوڵەمەندی کۆمیدیا دەژمێردرێت، ئیدی کەلەپوور و حیکایەتی کۆنی دەهێناو لە قاڵبی تەکنیکی تازەی دەداو چەمك و مەبەستە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانی خۆی بە دوور لە راپۆرتکاری و جەڵەبییەت پێ دەردەبڕی. واتە نەسین کەلەپوری میللی هەرسکرد ولەباری هونەری و ئەستاتیکییەوە بە جۆرێ دایڕشتەوە کە لەگەڵ ژیانی رۆژگاری خۆیدا بسازێ و بگونجێت.

نەسین توانی بە ئاوێتەکردنی ئەفسانەو واقیع، بازنەی واقیعی سنوردار ببەزێنێ و پێ بنێتە جیهانی بەرینی واقیعی سایکۆلۆژی وەکو کۆڵەکەیەکی بنەرەتی لە کۆڵەکەکانی تەنز لە ئەدەبیاتدا " هەوڵمدا لە رێگەی تێکەڵکردنی سییانەی واقیع، ئەفسانەو دەروونەوە ئەزموونی ئەفراندنی خۆم فراژو بکەم و لە دەروونی خەڵکییەوە نزیك بم، بەوەی بچمە قولایی دەروونیانەوە لە جیاتی وێنە گرتنی رواڵەتی دەروونیان، هەڵبەتە مەودای دەروونی لە شانۆنامەکانم دا زۆری یارمەتی دام ، شەقڵێکی تازەی پێ بەخشین."دیارە ئەمە سەبارەت بە رۆمان و چیرۆکەکانیشی دروستە.

هەرچەند نەسین لە هەڤپەیڤینەکانیدا حەزی نەدەکرد باسی وردەکارییەکانی ژیانی تایبەتی خۆی بکات وخۆی لێ دەبوارد، بەڵام وێرای ئەوەش دووپاتی کردووەتەوە کە ژیانی سەخت و دژوار بووەو حەزناکات بیگێرێتەوەو "زۆربەی وردەکارییەکانی ژینم لەبن دێڕی کورتە چیرۆکەکانمدا پەخش و بڵاون. خوێنەر دەتوانێ زۆر وردەکاری ژیانم لەوێندەردا بناسێتەوە، منی نووسەر لە ناو هەموو چیرۆکەکانمدا هەم، هیچ چیرۆکێکم لە من خاڵی نییە، ئەگەر وەکو نووسەر بوونم نەبێ ،ئەوا تاپۆو سێبەری من وەکو مرۆڤ هەیە، بەتایبەتی تاپۆی کۆمەڵایەتی یان بەشێوەیەکی وردتر وەکو سێبەری کۆمەڵایەتی."

جگە لە ئەزموونەکانی ژیانی خۆی و ئەو واقیعەی تیایدا دەژیا و ئەو کەلەپورە میللییییەی دەوری دابوو، نەسین هەر شتێك ئەزموونی داهێنانی دەوڵەمەند بکردایە بەشێوەیەك لە شێوەکان وەریدەگرت، داهێنەر – فۆکنەر گوتەنی _"دزێکی کارامەیە، دەزانێ چۆن دزی دەکات و چۆن دزییەکانی دەشارێتەوە!" لە راستیدا نەسین ئیعتراف بەکاریگەری چیخۆف لەسەر بەرهەمەکانی خۆی دەکات، هەرچەندە ئەم کاریگەرییە لە تەفاسیلدا دیار نییە بەڵام لە کەش و هەوا گشتییەکەیدا دیارە کە چۆن مامەڵە لەگەڵ مرۆڤی سادەدا و بە شێوازێکی کورتبڕانە دەکات. دیارە بەرهەمێن نەسین لە سێبەری کاریگەری نووسەرانی دیکەی وەکو ئەندرسن بەدەر نین، بۆ نموونە نەسین هەوێنی چیرۆکی (ئافرەتی موجیزە)ی لەو

www.pertwk.com

وەرگرتووەو پاشان لە رووی شێوەو ناوەرۆکەوە بە شێوازی تایبەتی خۆی داڕشتووەتەوە. نەسین جارێك لە وەلأمی ئەم پرسیارەدا: "چ فاکتەرێك لە کاری نووسەردا گرینگە؟" دەڵێت: "زەمەن بۆ نووسەر زۆر زەرورییە تا بتوانێ نووسینەکانی پوختە بکات." لێ مەخابن نەسین زۆربەی بەرهەمەکانی پوختە نەکردوون و پەلە پەل و کەڵکەڵەی ژمارە زۆری پێوە دیارە، کەلەپوری دەوڵەمەندی نەسین لە کاڵ و کرچی و کاوێژکردنەوە خاڵی نییە. دەربارەی نەسین گوتراوە کە زیاتر بابەتەکان یەخەی ئەویان گرتووە بۆ نووسین، تا ئەو یەخەی بابەتەکان بگرێ و بیانهونەرێنێ!.. نەسین تەنزنووسی بە سەیدەلانی شوبهاندووە: "وەکو چۆن سەیدەلانی کەرەستەو گیای جۆراو جۆر تێکەڵ دەکات و پاشان ئاوەکەی دەگرێت و دەیکات بە دەرمانی شەفا بەخش، تەنزنووسیش هەمان شت دەکات، لە هزرو ئاوەزی خۆیدا داب و نەریت و خوو خدە وئاکاری کۆمەڵگە لێك دەداتەوەو شرۆڤەی دەکات و لە ئەنجامدا کارێکی تەوسئامێز و تاڵ و توندو پڕتەشەری وای لێدەخولقێنێ کە تەحەمول ناکرێت، تەنزنووس ناچارە ئەو تلپەیە بە دەموچاوی خاینان و زاڵمان و سپڵەو نۆکەران و چەقۆکێشانی ناو کۆمەڵگەدا بدات".

مرۆڤی سادە قارەمانی سەرەکین...

وێنەی مرۆڤی بچووك و سادە بە شێوەو ئاستی جیاواز لە بەرهەمێن ئەم نووسەرانە بەدیار کەوت: تۆفیق فیکرەت 1867-1915، خالید زیبا 1866-1945، عومەر سەیفەدین 1884-1920، رەفیق خالید 1888-1965، سەلأحەدین ئەنیس 1892-1942، سەدری ئەرتیم 1898- 1943، سەباحەدین عەلی 1907-1948، بەکر سدقی 1905- 1956 و سەعید فایەق 1906-1954، کاری ئەمانە دەکەونە خانەی (ریالزمی رەخنەیی) ئەوجا وێنەێن مرۆڤی چالاك و تێکۆشەر لە بەرهەمێن ئەم نووسەرانە دەرکەوتن: نازم حیکمەت 1902- 1963، کەنعان خەلوسی 1908- 19543، ویەشار کەمال 1923- ...ئیدی وێنەی مرۆڤی بچووکی قوربانی چەوساندنەوە، خەریك بوو بە تەواوەتی لە بەرهەمێن ئەوانە، کە شەقڵی (ریالزمی سۆسیالزم)یان وەرگرتبوو، ون ببێ و نەمێنێ.

لێ بەرهەمێن نەسین، باشترین نموونەی ریالزمی رەخنەیین، کە پڕن لە جەماوەری چەوساوە. بەش مەینەت، هەژارو بێنەوایان، ئاوارەو دەربەدەران، بێزراوان و بە پەراوێزکراوان، کە لە بنی بنی کۆمەڵگەوە دەژین و ئەوەی راستیش بێ هەر ئەوان بناغەی کۆمەڵگەن. نەسین بێوچان پەردە لە رووی ئارامیی ساختەو پەردەپۆشکراو هەڵەماڵێ و پانۆرامایەکی هەموو چین و توێژە کۆمەلأیەتییەکانمان پێ نیشاندەدات.بەلأم قارەمانی سەرەکی نەسین وەکو نموونەیەکی کۆمەلأیەتی – دەروونی هەر مرۆڤە سادەکەی قوربانی دەستی بێدادی کۆمەلأیەتی و چەوسانەوەیە،ئیدی جوتیار بێ یان پیشەوەر، کرێکار بێ یا فەرمانبەری بچووك، یان رۆشنبیری پلیشاوە بێ... لە کەمترین مافێن مرۆڤانی مەحرومەو شەوو رۆژ بە دووی نانێکی حەلأڵدا هانکە هانکێتی. بەهرەمەندو بە تواناش بێ هەموو

دەرگاکان لە رووی دادەخرێن. . ئاشکرایە زۆربەی قارەمانانی نەسین لەو جوتیارانەن کە هاتوونەتە شار و لەوێندەر تووشی شەرە شەق و سەریەشە و روتکردنەوەو چەوسانەوە دەبن. دیارە نەسین نایەت وێنەی تەجریدی مرۆڤی سادەمان پیشکەش بکات، بەڵکو لە جوانترین وێنەی کۆمەڵایەتیدا سیما واقیعییەکانی بەرجەستە دەکات. نەسین لەم بوارەدا کاریکاتێریستێکی دەگمەنە بە شێوازە گوزارشتییەکەی پۆرتریێتی سەرنج راکێشی قارەمانە قەیراناوییەکانی دەکێشێت، دیمەنی تراجیکۆمیدی چارەنووسی قارەمانەکانی لە کەش و هەوای جیاوازی تورکیایی و نا تورکیایی، کۆن و تازەو ئایندەگەری، واقیعی و فانتازی سەیرو عەنتیکەدا بەرجەستە دەکات.

نەسین حیکایەتخوانێکی بە توانایەو شێوازێکی کورتبڕی گێڕانەوەی خۆش و ئیشتیا بزوێنەو خوێنەر رادەکێشێت. زمانی میللی لە دیالۆگی نێوان قارەمانەکانیا بەکار دێنێ، دیارە زمانی هەر قارەمانەش بەگوێرەی ئاستی رۆشنبیری و هوشیاری خۆیەتی و دوورە لە هەر زێدەبێژی و دەستکردییەك. نەسین کە لە ئەدەبی خۆیدا پەنا بۆ مرۆڤی سادە دەبات ودەیکات بە قارەمانی سەرەکی بەرهەمەکانی، ئەمە خۆی لە خۆیدا پەرە پێدانی کەلەپوری میللیە (واتە پەرەپێدانی حیکایەت و نوکتەو نمایشەکانی ئورتاو قەرەقۆزە.)ئەم رەوت و رێچکەیەش لە ئەدەبی تورکیدا دەگەرێتەوە بۆ قۆناغی (سەروەتی فنون) لە سالآنی 1986-1901دا. بەلأم لەگەلێ ئەمەشدا ل.. ئو.ئەلکایڤا-ی توێژەر پێی وایە کە "نەسین خۆی لە چوارچێوەی هاوسۆزی دەگەلێ خەلکێن سادەدا قەتیس نەهێشتووەتەوە بەلکو هەندێ جار بە توندی سیماو خەسلەتە سەلبییەکانی وەکو تاکخوازی و تەنگبینی و گوێنەدان بە کلۆلی و بێنەوایی خەلکانی دی و تەمەلی... یانی سەرکۆنە کردووەو دەکات." بگرە گالتەیان پێدەکات و عەیبەکانیان بە جۆرێ دەخاتە روو کە خۆیان بە خۆیان پێبکەنن، تا هەستی قەدرو کەرامەتی مرۆڤانیان لە ناخدا بێدار بکاتەوە.

ئەدەبی نەسین کاتێ گەشایەوەو خەملی کە هەردوو هوشیاری کۆمەلأیەتی و هونەری تێیدا یەکانگیر بوون و بوو بە ئەدەبێکی ریالزمی رەخنەیی، کە بەشێوەیەکی ئەمین و هوشیارانە واقیعی وێنە دەگرت و تاکیدی لەسەر کرۆك و جەوهەران دەکرد. بەلأم ئەمە واناگەیەنێ کە هەندێ لە کارەکانی ساکارو سەرڤەسەرڤە نەبوون و لە کرۆك و جەوهەردا کاریگەر نەبوون

عەزیز نەسین باشترین شایەتی سەردەمی خۆیەتی و واقیعیانە پشتیوانی لە مرۆڤی چەوساوە کردووەو کەچهۆشی مرۆڤی سادەی داوەتە بەر تەوس و توانج و رەخنە. جا گوتاری ئەدەبی ئەو نووسەرە، تا وەزع و حالێ و رەوشان لێرەو لەوێ نامرۆڤانە بێ هەر بەتەڕو تازەیی دەمێنێتەوەو گەندەلی دەسەلأتان رسوا دەکات و بەشداری لە بێدار کردنەوەو شۆڕشگێراندن و ئایندەروانیدا دەکات و، بەڕاستی و پڕ بە پێستی وشە ئەدەبێکی واقیعی بێ رۆخ و کەنارە.

بێناسنامەکان وەکو نموونەیەك

دوور لە راستی نییە گەر بڵێین رەنگە هەر هەموو وردەکارییە هونەرییەکانی نەسین لە رۆمانی (بێناسنامەکان)دا بەرجەستە بووبێ. ئەم رۆمانە وەکو شاجوانی کەلەپوری زۆرو زەبەندی نەسین رامان دەگرێت. بەڕاستی پانۆرامایەکی خەستکراوەی چیرۆك و رۆمان و شانۆنامەکانییەتی کە گەندەڵی و قەشمەرجاڕی بیرۆکراتییەت و دکتاتۆرییەت ریسوا دەکەن. ئەو بیرۆکراتییەت و دکتاتۆرییەتەی یەکدەگرن تا مرۆڤانی مرۆڤ بسڕنەوەو بیشێوێنن ئەمما شێواندن... دیارە خراترین بیۆکراتییەت و دکتاتۆرییەت ئەوەیە بتخەنە پێکەنین. .هەڵبەتە کورتکردنەوەی ئەم رۆمانە لێرەدا ئەستەمە، چونکە رۆمانەکە لە ناوەرۆکدا کۆمەڵێك چیرۆکی گرتووەتە خۆ و، پڕە لە چڕە رووداوان و گەلێك دیمەنێن پانۆرامی بە لق و پۆپی لێدەبێتەوە، بەڵام هەوڵێکی لەگەڵ دەدەین تا وێنەیەکی بخەینە بەر هزرو زەینی ئەو خوێنەرانەی کە رۆمانەکەیان نەدیتووە. نەسین لە (بێناسنامەکان)دا داوی چارەنووسی مرۆڤێکی گوندەکی بە ناوی یەشار(زندە بەفارسی و کوردی)و(حی بە عارەبی) دەگرێتە دەست و بەرەبەرە هەڵیدەکات. (رەشید)ی بابی زندە لەبەر هەژاری و سەرقاڵی بە پەیداکردنی بژێوی و پێداویستییەکانی ژیانەوە، ناپەرژێتە سەر ئەوەی لە دایکبوونی منداڵەکەی لە دایەرەی نفوسدا تۆمار بکات. کە وەختی چوونە قوتابخانەی دێت داوای ناسنامەی لێدەکەن تا بە قوتابی قەیدی بکەن، ئیدی بابی دەچێتە دایەرەی نفوس تا ئەم کێشەیە چارەسەر بکات، لەوێندەر پێی دەڵێن ناکرێ تەسکرەی بدەنێ چونکە کوڕەکەی لە تۆماری شەهیدانی یەکەم جە نگی جیهانیدا تۆمار کراوەو لە ساڵی 1915دا لەبەرەی چناق قەلاّدا شەهید بووە و لە دایکبووی ساڵی 1896، بابی زۆری پێ سەیر دەبێت چونکە ئەو بەخۆی لە ساڵی 1897دا لەدایك بووەو هاجەری ژنی کە لە ساڵی 1911دا خواستوویەتی لەدایکبووی ساڵی 1906.

چونکە تۆمارو فایلەکانی دەوڵەت بەلای فەرمانبەری نفوسەوە مەحاڵە هەڵە بکەن و تا رادەی پیرۆزی دروستن، ئیدی زندەی منداڵی کە لە بەردەمیدا وەستاوەو بە چاوی خۆی دەیبینێ لە ناسنامە مەحروم دەکات و بەوەش لە چوونە قوتابخانە بێبەش دەبێت... هەرچەندە بابی تۆڵەی ئەو بێبەشبوونەی بۆ دەکاتەوەو دەیباتە حوجرەکەی گوند و لای مەلا داوود دەیخاتە بەر خوێندن، لێ مەینەتییەکانی زندە (زندووی –مردوو، مردووی –زندوو) لێرەوە دەست پێدەکات و زنجیرەی ژیانی تراجیکۆمیدی زندە یەك لە دووی یەك دێت و ئیدی بە درێژایی تەمەنی دەکەوێتە ناو ونگەو گێژاوەکانی دایەرەو دەزگاکانی دەوڵەتەوە،ئیدا\ی بەپێی بەرژەوەندی دەزگا دەوڵەتییەکان، زیندوو دەکرێتەوەو دەمرێنرێت. لە تەمەنی بیست ساڵیدا لە کاتی مارەبڕینی ئەقدەس دا کە کیژی دۆستێکی بابییەتی ،دەستگیر دەکرێت کە گوایە لە خزمەتی سەربازی هەڵاتووە، رەوانەی سەربازی دەکرێت و بە خۆشییەوە خزمەتی خۆی ئەنجام دەدات بەو ئومێدەی زندووەو جزدانی ئەسکەری دەدرێتێ... لێ نە دەفتەری خزمەتی وێدەدەن و نە خزمەتەکەی بۆ تۆمار دەکەن، چونکە لە تۆمارەکانی تۆمارگەدا زندوو نییە! ئەمجارەیان دەرکەوت کە لە ساڵی 1935دا لە دەڤەری

دەرسیم شەهید بووە، کەچی بەڕێوەبەرایەتی باج بە میراتگری زندووی بابی –کە لە کاتی تەواوبوونی سەربازییەکەی زندەدا مردبوو– دەزانێ و هەموو ئەو قەرزو قۆڵانەی کە لەسەری کەڵەکە بوون لەمی دەسەنن، تا بتوانێ میراتەکانی تری بابی وەربگرێت... بەلاّم زۆری پێناچێت دیسان دایەرەکانی دەوڵەت بە مردووی لە قەڵەم دەدەن و لە مافی میراتگری بێ بەشی دەکەن. خەزوری (واتە بابی ئەقدەس) ئەوپەڕی هەوڵی ماددی و مەعنەوی بۆ دەدات و چ لەرووی دانەوەی قەرزەکانی بابی و چ لە رووی پەنابردنە بەر دادگایان و گرتنی ئەوقاتی دەستبڕ کە لە کێشانەوەی هەموو ئەو پارانەی کە زندە قەرزی دەکات ناپرینگێنەوە. ئیدی بە قسەی زل و بۆش و بەتاڵ سەرقاڵی دەکەن! هەر لەو سەروبەندەدا زندە روو دەکاتە ئەستەمبولّ تا ناسیاوێکی بابی کارێکی بۆ دابین بکات و پێی بژی و بەدەم کارەوە هەوڵبدات بەهەر نرخێ بووە ناسنامە وەربگرێت، بەڵکو بتوانێ بەفەرمی ئەقدەس مارە بکات و بە ئاسودەیی و ئاسایی بژی... لێ هەیهو، لەوێندەرش بوو بە قوربانییەکی چەوسانەوەو دەستبڕی، مادامێکی لەلایەکەوە مردووەو هیچ مافێکی نییەو لەلایەکی ترەوە زندووەو، لەسەریێتی هەموو ئەرکەکانی بێ کەم و زیاد جێبەجێ بکات... بەڵێ کە کار پەیوەست بێ بە بەرژەوەندی دەوڵەتەوە ئەوا زندووە، بەلاّم کە نۆرە بێتە سەر بەرژەوەندی ئەو وەکو هاوولاّتی و مرۆڤ ئەوا نەك هەر مردووە بەڵکو شەهیدیشە، بۆیە دەبینین هاواری لێ هەڵدەستێت و دەڵێت: "منی کلۆڵ.. کە ویستم بچمە قوتابخانە، گوتیان نابێ تۆ مردوویت، کە نۆرەی چوونە سەربازیم هات گوتیان تۆ زندووی. بۆ دانەوەی قەرزو قۆڵەی بابم زندوو بووم. بەلاّم بۆ وەرگرتنی میراتەکەی مردوو بووم. کە داوای ناسنامە دەکەم دەڵێن مردوویت. کە داوای وەرگرتنی مافەکانم دەکەم دەمخەنە شێتخانەوە!"و (ئەمە نموونەیەکی راستەقینەی یاساو دادوەرییە لە ولاّتی ئێمە، هەرکەسێك هەقیقەت بڵێ، بە شێت لە قەڵەم دەدرێت و دەبێ بخرێتە شێتخانەوە!) بە راستیش کاتێ لە دایەرەیەکدا هاواری کردبوو کە (من زندووم و شێت نیم) توڕیان دابووە شێتخانەوە. هەروەها جارێکی دیکەش لە زندانیان کردبوو بەو حەساوەی زندووەو سوکایەتی بە فەرمنبەرێك کردبوو لە کاتی ئەنجامدانی کارەکەیدا! تا کار گەییە ئەوەی زندە لەخۆی بپرسێت: "بەراستی هەندێ جا گومان دەکەم و نازانم من مردووم یان زندووم؟!"

چونکە تەنانەت لە ناو زندانیشدا بۆی نییە کار لە کارگەی زندانەکەدا بکات، چونکە ناسنامەی نییە.ئا بەمجۆرە گەلێك لەو حاڵەتە سەیرە پێکەنیناوییە گریان ئامێزانەمان بەرچاو دەکەون کە زندە سەبارەت بەخۆی یان بەوانەی توشیان دەبێت، دەیانگێڕێتەوە... بۆ نموونە توشمان دەبێت بە توشی (ریچارد– رەشاد) ناوێکی جاسوسەوە کە تۆبەی کردووەو دەیەوێت بەشێوەیەکی ئارەزوومەندانە خۆی بە دەزگا دەسەلاّتدارەکانی تورکیا تەسلیم بکات، تا لە رابردووی خراپی خۆی ژێوان بێتەوەو ژیانێکی تازە دەست پێبکات (ژنێکی تورك بێنێ) کەچی دایەرەو دەزگا ئەمنییەکان هەر ئاوڕی لێنادەنەوە!! یان وەختێ زندە دەیەوێت مەرگە موش بخوات و بمرێت و لە کوڵ ئەو هەموو کلۆڵییە ببێتەوە، نامرێت

چونکە مەرگەموشەکە غەشی لێکراوەو بە هیچ جۆرێ کاری تێناکات، کەچی دواتر دەبینین لە ئەنجامی خواردنی خوارنگەیەکەوە ژەهراوی دەبێت و چیوای نامێنێ بمرێت!!

یەکێك لەو گاڵتەجارییانەی لە میانەی هەوڵەکانی زندەدا بۆ دۆزینەوەی کارێك کە لە برسا نەمرێت، ئەوەیە کە کارێن وەکو پاسەوانی و بێستانەوانی و پۆستەبەری وا دەخوازن مرۆڤ کارنامەو بەهرەو پسپۆری هەبێ، بەڵام پلەو پایەی وەکو پارێزگار یان بەرێوەبەری شارەوانی یان سەفیر هیچی ناوێ مادامێکی واسیتە لە هەزار بەڵگەنامەو کارنامە باشتر بێ.

نەسین تەکنیکی سینەمایی (بەتایبەتی فلاش باك)ی لەم رۆمانەدا بەکار هێناوەو سەرەداوی گێڕانەوەی داوەتە دەستی زندە کە قارەمانی سەرەکییە ئەو (مرۆڤە بچووکە – سادە)یەی کە توانای حیکایەتخوانی خۆی (شەهرەزاد ئاسا)، هەموو شەوێك و بە درێژایی هەژدە فەسڵان، لە پاش شێوی ئێوارانی زندانیانەوە تا کاتی نووستنیان، بە شێوازی (هەزارو یەك شەوە) سەلماندووەو لە ماوەی چوار هەفتەدا (کە ماوەی حەپسییەکەی زندەیە) هەموو رۆمانەکە دەگێڕێتەوە. لێ حیکایەتخوانی تەقلیدی (نووسەر یان غەیری نووسەر) تەنیا دەورێکی لاوەکی و بچووکی هەیە، کە هەموو دەورەکەی لە فەسڵی یەکەمدا کە دەورێکی بچووکەو لە جیاتی دەستپێکە، ئەوەیە کە گێڕانەوەکە لە فەسڵی دووەمەوە تا کۆتایی بە زندە دەسپێرێت (رۆمانەکە لە هەژدە فەسڵان پێکهاتووە). زندەش تەنیا سەربوری ژیانی خۆی ناگێڕێتەوە، بەڵکو چەند چیرۆکێکی دیکەی هاوپەیوەست لەگەڵ چیرۆکی ژیانی خۆیدا دەگێڕێتەوە کە هیچیان لە چیرۆکی ژیانی خۆی کەمتر نییە... بە شێوەیەکی دوور لە راپۆرتکاری و بەزەبری حیبکە و گرێچنێکی درامی سەرنجراکێش گەشتێکی خۆشمان بەناو رووداو و دیمەنێن دڵگیری گوند و شار و سەربازخانەو شێتخانەو باخ و دایەرەو دادگا و زندان و نەخۆشخاناندا پێدەکات...

زەمەنی گێڕانەوەکە بریتییە لە ماوەی زندانییەکەی زندە، بەڵام زەمەنی گشتی رۆمانەکە هەموو ژیانی دەگرێتەوە لەرۆژی لەدایکبوونییەوە تا رۆژی بەربوونی لە زندان، تا خۆی و ژنەکەی و منداڵەکەیان کە بەرێوەیە، لەناو گێژاوی سیستەمی بیرۆکراتی دژوارو سەختدا رووبەرووی چارەنووسێکی نادیار ببنەوە. جا لێرەدا پاش ئەوەی زۆربەی بەرهەمەکانی نەسینم خوێندەوە دەبێ ئاماژە بۆ ئەو حەقیقەتە بکەم کە ئەم رۆمانە (بێناسنامەکان) گەورەکراوەی دوو چیرۆکی لێکچوون کە بریتین لە (بژی نیشتمان) و(یەشار نە زندووە نە مردوو) کە هەر یەکێکیان بە کورتکراوەو ئەسڵی ئەم رۆمانە دەژمێردرێن، بەتایبەتی یەکەمیان کە خودی رۆمانەکەیە بە بچووککراوەیی. لێ چیرۆکەکانی دیکەی ناو رۆمانەکە، توانیم ئەسڵی هەنێکیان بدۆزمەوە کە بریتین لە: (لە تاکسیدا)یان (تاکسی پێنج ریاڵی) و (بەشێك لە سامانی دەوڵەت) کە چیرۆکی شەبقەیەکەو (رووداوسان) ئەو چیرۆکەیە کە قارەمانەکەی بەوەی خۆی دەخاتە بەر ترۆمبێلی دەوڵەمەندان نان پەیدا دەکات، هەروەها (کارتی راسپاردن) کە واسیتەیە، (خۆکوژی بە مەرگەموش) و (گوڵچی) و (تەشریفات)

ئەميش چيرۆكی ئەو پيرەژنەيە كە بانگ دەكرێت بۆ خزمەتی ئەسكەری، بەلآم زۆر بە جوانی رەعەمەل هێنراوە.

كە زندە سەربهوردی خۆی دەگێڕێتەوە، گەلێك لايەنی چاكی تێدايە لەوانە سەرنج و خۆشەويستی و سۆزی زندانييەكان چ لەباری مادی و چ لەباری مەعنەوييەوە بۆ لای خۆی رادەكێشێت، هەروەها خەم و پەژارەو داخی كلۆڵی خۆی بەبادا دەدات، چونكە كلۆڵی و داماوی ئەم كوڕە بەرادەيەكە تەنانەت ئەگەر گوێگريشی دەست نەكەوتبايە دەبووايە بەسەرهاتی خۆی بۆ ديواران.. دارو درەختان گێڕابووايەوە دەنا لە داخانا دەتەقی...ئەریٚ بەشی ئێمەی ئەديب و وەرگێڕەرانيش هەر ئەم مەينەتی و كلۆڵييە نييە؟! ئێمەش لە (اصعف الايمان)دا ناژين؟! لە كۆتاييدا دەبیٚ قسەيەك لەمەڕ وەرگێرانی كورديی ئەم رۆمانە دڵگيرەوە بكرێت كە لەلايەن چيرۆكنووس و وەرگێڕی بەتواناو ئەزموونـدار حەمەكەريم عارفەوە ئەنجامدراوە، جا ئەم وەرگێڕانە هەند جوانە نەك هەر هاوتای وەرگێڕانە فارسييەكە دەكاتەوە، بەڵكو هاوتای دەقە توركييەكەش دەكاتەوە. خۆزگە چاپی دووەم دەكرايەوە، چونكە چاپی يەكەمە –جگە لە كەمی نوسخەكانی وخراپی كاغەزەكەی و دەرهێنانە هونەرييەكەی– چووەتەخانەی نەبووان و دەست ناكەوێت (لە ساڵی 1986داو لە چيا و بەدەم رۆژگاری پێشمەرگايەتييەوە چاپ بووە.)

نەسين و ئەدەبی منداڵان

نەسين جگە لەوەی يەكێكە لە ديارترين وەستايانی ئەدەبی تەنزو سەتير، لايەنگرێكی بیٚ هاوتای ئەدەبياتی منداڵانيش بوو و، لەم رووەوە گەلەك نموونەی جوانی بەرهەم هێناوە كە كە جوانترينيان بيرەوەری منداڵی خۆيەتی بەناوی (منيش رۆژیٚ لە رۆژان منداڵ بووم.)

چونكە نەسين دەركی بەزەرورەتی ئەدەبێكی تايبەت بە منداڵان كردبوو، بۆيە مشتو مڕێكی زۆری لەگەڵ ئەوانەدا بەرپا كردووە كە پێيان وابوو ئەدەبی منداڵان زەروری نييەو بەرپەرچی گەلێك لە راوبۆچوونەكانی ئەوانەی داوەتەوەو پێويستە پوختەی راوبۆچوونەكانی نەسين لەم بارەيەوە بخرێتە روو.

ئەگەر جياوازی ئاشكرا لە نێوان تواناو ئاست و شێوەی تێگەييشتنی منداڵان و گەورەدا سەبارەت بە چلۆنايەتی شوێن و كات هەبیٚ ، ئەوا بێگومان جۆری تێگەييشتنيان لە كا رێن ئەدەبی چوونيەك نابیٚ، ئەمە جگە لەوەی كە تەمەنی منداڵييەتی مرۆۋ بە چەند قۆناغێكی جياوازدا تێدەپەڕێت و هەر قۆناغەشيان تايبەتمەندی خۆی هەيەو تەمەنی منداڵييەتی مرۆۋ رێژەيەكی زۆری تێكرای تەمەنی مرۆۋ پێكدێنیٚ ئەگەر لەگەڵ تەمەنی منداڵييەتی گياندارانـدا بەراورد بكریٚ بۆ نموونە (تەمەنی منداڵييەتی هيچ گيانلەبەرێكی رووی زەمين ناگاتە تەمەنی منداڵييەتی مرۆۋ) هەڵبەتە بەرەچاوكردنی تێكرای دەورەی ژيانی هەريەكێكيان.(هەرگيانلەبەریٚ بگری لە فيلەوە تا باڵندەو پەرندە، منداڵييەتی رێژەيەكی كەم لە دەورەی تەواوی ژيانی دەگرێتەوە بۆ نموونە رێژەی منداڵييەتی پشيلە (ا–24)ە هی

سەگ (1–20)ە کەچی منداڵییەتی مرۆڤ دەگاتە (1–2) بەو حەساوەی تێکرای تەمەنی(60 ساڵە) یانی قۆناغی کامڵ بوون و پیری دوو قۆناغی کورتن لە چاو قۆناغی منداڵییەتیدا) جا بەم پێیە بوونی ئەدەبی منداڵان بە پێی قۆناغەکانی منداڵییەتی پێویست و زەرورییە، قۆناغی پێش چوونە قوتابخانە(0–6) قۆناغی نەوجەوانی(6–9) و قۆناغی هەرزەکاری(9–12)و قۆناغی جەوانی و لاوی(13–18) ساڵان.

زۆرجار ئەوە سەلمێنراوە کە نووسین بۆ منداڵان ئەستەمەو، لە راستیدا قورسترە لە نووسین بۆ گەورە. بەڵام بۆچی؟ "چونکە نووسەر بە خۆی گەورەیەو لە دنیایەکی جیاواز لە دنیای‌لا منداڵاندا دەژی و، لە منداڵییەتی خۆی دوور کەوتووەتەوەو رەنگە هەر بیریشی چووبێتەوە." ئا بەمجۆرە "نووسین بۆ منداڵان لە جیهانی تایبەتی خۆیاندا وەکو ئەوە وایە بۆ خەڵکانێکی غەریب و بێگانەی خەیاڵی لە دەرێی زەویدا بنووسیت." دیارە ئەمە وا دەخوازێ کە "نووسەر لە جیهانی خۆی بێتە دەرێ و تا دەتوانێ خۆی بە جیهانی منداڵدا بکات." لێ چۆن ئەمە دەکرێت؟ "هەندێ کەس سوورن لەسەر ئەوەی کە پێویستە نووسەر دابەزێ بۆ ئاستی منداڵ.. بەڕای من ئەمە بیرۆکەیەکی هەڵەیە، ئەمە زیاتر لەوە دەچێت کەسێکی گەورە بێت یاری منداڵانە بکات، واتە لاسایی بکاتەوە، هەڵبەتە ئەمە کارێکی ئاسایی نییە و ئەو کارە ئەدەبییەش کە ئەنجامی ئەوەبێت، ئاسایی نابێت."

نەسین پێی وایە نووسین بۆ منداڵان بەر لەهەر شتێك پێویستی بە تەکنیکە، واتە نووسین بۆ منداڵان جۆرە تەکنیکێکی هونەرییە و مرۆڤ دەتوانێ بەزەبری موومارەسە فێری بێ و مەعلانی لێ پەیدا بکات، وەکو چۆن دەتوانێ بە موومارەسە فێری نووسینی نمایشنامان ببێ. لێ نەسین بیری دەکەوێتەوە ودەڵێت: "من مەبەستم ئەوە نییە کە هەرکەسێك موومارەسەی پەیدا کرد ئیدی نمایشنامەی چاك بەرهەم دێنێ، یان کتێبی منداڵانی چاك دەنووسێت، بەڵکو مەبەستم ئەوەیە کە موومارەسە زەرورییە بۆ بەرهەمهێنانی کتێبی چاك." هەروەها "نوسینی درامایەك بۆ منداڵان ماندووبوونی دووقاتی دەوێ، بۆیە پێتڤییە توانا و بەهرەیەکی تەکنیکیت هەبێ بۆ نووسینی نمایشنامەو نووسینی دیکە بۆ منداڵان، دەنا لەوەیە بۆت بێ و بە رێکەوت شانۆنامەیەکی باش بۆ منداڵان بەرهەم بێنی... لەگەڵ ئەمەشدا ئێمە دەمانەوێت خۆمان لە رێکەوت بپارێزین تا فێر بین بە هوشیارییەوە بنووسین."

پۆرترێتی نەسین

دەمووچاوی نەسین (کە ناوی راستەقینەی محەمەد نوسرەت)ە تەنانەت لە پیریشدا هەر دەمووچاوێکی منداڵانەی بێگەرد بوو. خۆشترین خواردن بە لایەوە : لۆبیاو ماسی بوو. جگەرەو چایی زۆر دەکێشاو دەخواردەوە. هەمیشە گلەیی لە قەڵەوی و قورسی خۆی دەکرد. بەهۆی ساڵانی دوورو درێژی ناو زندانانەوە، دەستی راستەی پەکی کەوتبوو و نەیدەتوانی بە ئاسانی پێی بنووسێت. بۆیە رەشنووسەکانی بە تەباشیر لەسەر تەختە رەش دەنووسی و پاشان لەسەر ئامێری چاپ(تایپ) پاکنووسی دەکردنەوە. ئەمە جگە لەوەی کە ژنی دووەمی

(مـــارال)لـــه ســـاڵی 1952وه بـــەزۆری یارمـــەتی دەدا لـــە چـــاپکردن و چـــاککردنەوەی نووسینەکانیدا.

وادیـارە نەسـین کەسـایەتییەکی دوو فـاقی هـەبووه، لـه بەرهەمـه کانیـاو لـه ئەدەبەکەیـدا هێرشـبەرێکی گـەورە بـووه، کەچـی لـه ژیـانی ئاسـاییدا شـەرمنێکی کەمـدووی بەسـەبرو زۆر حەلیم بووه، لێ لەگەڵ ئەوەشدا خەڵکانێك لـه زمـانی تیـژی کـه هـەرگیز لـه قەڵەمەکـەی کـەمتر نەبووه، دەرباز نەبوونه. بۆ نموونه دەگێڕنەوه دەڵێن جارێکیان سکرتێرەیەکی نووسـەرێك لـه یەکێك لە میهرەجانەکاندا لێی دەپرسێت: – من چاوەڕوانی یەشار کەمالم و نایناسـم، چـۆن بیناسم؟!

نەسین یەکسەر وەڵامی دەداتەوە:

– کە ناشیرنترین پیاوت بینـی لـه فرۆکـه دابـەزی و بـه زمـانێکی تـورکی خـراپ قسـەی کـرد، بزانه کە ئەوه یەشار کەماله...

ئەوەش روویـداو وەختـێ یەشـار کـەمال پێـی گـوت کـه چـۆن منـی ناسـیوه، سـکرتێرەکە راسـتی مەسـەلەکەی پـێ گوتبـوو، ئیـدی یەشـار کـەمال لـه قاقـای پێکـەنینی دابـوو و گوتبووی:

–کەواتە نەسینی ئەدەبسز لێرەیه!

نەسین دایکـی خـۆی زۆر خۆشدەویسـت و لـه بارەیـەوە دەڵێـت: "هـەر شـتێکی چـاك لەمندا، دەگەڕێتەوه بۆ ئەو و له چاکی دایکمەوەیه."و باسـی ئـەوە دەکـات کـه چـۆن ئـەو ئافرەتە چاکەی لە دڵ و دەروونیدا چەسپاندووەو دەڵێت: "دایکم نەخوێنـەوار بـوو بـەڵام لەگـەڵ ئەوەشـدا ناسـك و هوسـتیارو دڵ و دەروون چـاك بـوو، جـا لەبـەر ئـەوەی دایکـان باشترین ئافرەتێن دنیان، بۆیه دایکم باشترین ئافرەتی دنیا بوو."

رۆژێك گوڵێکم لە باخچە کردەوەو بەپەلە چووم پێشکەش بە دایکم کـرد، کـه زۆر شـاد بوو و گوتی: بابچین گوڵی دیکەش بکەینەوە.. چووینە باخچەکەوەو گوڵێکی نیشاندام و گـوتی:– بڕوانـه چـەند جوانـه. گـوڵیش رۆحیـان هەیـه و بـۆ خـۆ دەژیـن، ئەگـەر گوڵێـك بکەینەوە، ئەوا بوونەوەرێکی زندوو ،زندەوەرێك دەمرێت، جا باشتر وایە هەر به چڵەکەی خۆیەوه بمێنێ، چونکە لەناو ئینجانەدا ئەم جوانی و تەڕی و تازەییەی نابێ!"

لێ نەسین هەر زوو و لەتەمەنی یازده ساڵیدا سـۆزی ئـەم دایکـه باشـەی لـه دەسـت دا و لە یەکێك لە قەسیدەکانیا بەمجۆرەی دەلاوێنێ:

"جوانترینی هەموو دایکان
جوانترینی هەموو جوانن!
لە سێزده ساڵیدا مێردی کرد
له پازده ساڵیدا منی بوو،
له هەڕەتی گەنجیدا مرد
له بیست و شەش ساڵیدا..."

لێ بـابی هەشـتاو چـوار سـاڵ عـومری ڕانـی، پیـاوێکی دینـدار بـوو، لەگـەڵ ڕاو بـیرو بیرکردنـەوەی کوڕەکەیـدا نـەبوو. بـەڵام لەگـەڵ ئەوەشـدا لـە تەنگانـەدا فریـای دەکـەوت و منداڵـەکانی دەلاواند. نەسـین لـە قەسـیدەیەکیدا بـە نـاوی (لـە یـادی بابمـدا) ستایشـی هەڵوێستەکانی دەکات.

نەسین زۆربەی کاتی خۆی لە هەتیوخانەدا بەسەر دەبرد کە بە خۆی بۆ پـەروەردەی منـداڵانی هـەتیوی دامەزرانـدبوو، ئەمـەی لـە سـوڕانەوەو دانیشـتن و چـەنەبازی لەگـەڵ نووسەران و ڕۆژنامە نووساندا لە مەیخانەو کۆڕەکان پێ باشتر بوو.. ئیدی نەسین تا دوا ڕۆژەکـانی ژیـانی و کۆچـی دوایـی لـە 7-7-1995 هـەر جـددی بـوو. هەمیشـە مـەرگ و نووسین کەڵکەڵەی بەردەوامی بوون و لە گوتەیەکیدا دەڵێت: " بۆیـە دەنووسـم، چـونکە بیر لـە مـردن دەکەمـەوە." و "مرۆڤی هوشیار کـە بیر لـە مـردن دەکاتـەوە، جـوانترین کـار دەکـات." بەڕاسـتی داهێنـەران نـە دەتـوانن مـەرگ بسـڕنەوەو نـە دەتـوانن دوای بخـەن، لێ دەتوانن بە گژیدا بچنەوەو سامی بشکێنن ئەگەر شتێکی نەمریان بەرهەمهێناو جاویدانی پێبەخشین. بێگومان عەزیز نەسین لە جوملەی ئەم نەمرانەیە.

نەسین لە بواری ڕۆژنامەوانیدا

نەسین پاش ئەوەی دەسبەرداری سوپا بوو تا خۆی بۆ ئـەدەب تـەرخان بکـات، ناچـار بـوو بـۆ ماوەیـەك لـە بـوارێن وێنـەگری، ژمێریـاری، فرۆشـیاری دەسـتگێڕدا کـار بکات،بەتایبەتی پاش بەربوونی لە زندانان. لێ نزیکترین کار لە خۆی و لـە ئەدەبەکـەیەوە کـاری ڕۆژنامـەوانی بـوو، گوتارەکـانی یـەجگار ئـاگرین بـوون، زۆرجـار بوونەتـە مایـەی داخستنی ڕۆژنامـان و حەپسـکردنی خۆیشـی، یـەکێك لەوانـە گوتـارێکی بـوو دژی شـای ئێران و مەلیك فاروق، کە لە سۆنگەیەوە بۆ ماوەی شەش مانگان زیندان کرا. ئەمە نـاوی هەندێ لەو ڕۆژنامانەیە کە کـاری تێـدا کـردوون و بـەناوی خـۆی و نـاوی خـوازراوەوە کـە گەییوەتە (200)ناو بەرهەمی تێدا بڵاو کردووەتەوە.

1- لە ساڵی 1939دا لە گۆڤاری (یدیگون)دا نووسەر بووە.

2- لە ڕۆژنامـەی (ئەقشـام)دا زنجیرە وتـارێکی بـەناوی (گونـەدەکی) بڵاو کردووەتـەوە و ڕەخنـەی تونـدو تیـژی بـە زمـانی گوندەکییـەکی سـاویلکەوە لـە بـارو دۆخـی خراپـی گوندەکان گرتووەو ئەمەش بووەتە مایەی ڕاگرتنـی ڕۆژنامەکـەو حەپسـکردنی خـۆی لە ساڵی 1942دا

3- لەگـەڵ سـەباحەدین عـەلی نووسـەردا گۆڤـاری(مـارکو پاشـا)ی لـە سـاڵی 1946دا دەرکردووە، کە گۆڤارێکی سیاسـی سـەتیر بـوو،و زۆر کەسـی لـەحۆی خڕکـردەوە، لێ تەمـەنی کـورت بـوو، بـەهۆی گوتـارە ئاگرینـەکانی نەسـینەوە داخـرا و بـە خۆیشـی حەپس کرا.

4- لەسەرەتای پەنجایەکانی سەدەی بیستەمدا وەکو نووسەر لە گۆڤاری (ئاق بابا)ی هەفتانەدا کاری کردووە.

5- چیرۆکەکانی لە هەردوو گۆڤاری (میللەت) و (مرۆڤی نوێ)دا بلاو کردووەتەوە.

6- رۆژنامەی (تان- فەجر)ی دەرکردو پاشان داخرا.

پەسنامە دەربارەی نەسین

"ئەوە چل و سێ ساڵە ئاق بابا دەردەچێت، گەلێك لە گەورە نووسەرانی تورکی جێی خۆیان تێدا گرتووە وەکو: ئەرجومەن ئەکرەم، عوسمان جەمال، رەشاد نوری،ومەحمود پسەر... لێ شتاقیان وەکو نەسین نەبوون، هەرکە دەستی دەدایە قەڵەم بە ئاسانی لەمەڕ ئەو بابەتەی بەردەمی دەنووسی و سەرکەوتووانەش دەینووسی."

زیا ئورتاج

سەرنووسەری گۆڤاری (ئاق بابا)ی هەفتانە

***

"گەورەترین تەنزنووسی تورکیایە. لە ئێراندا ناسراوەو زۆر بەرهەمی کراون بە فارسی... خەڵکی بەتاسەوە بەرهەمەکانی دەخوێننەوە، چونکە ژیانی ئەوان عەکس دەکاتەوە... بەخۆی دەڵێت:"کارەکانم بۆیە بەم رادەیە ئێرانییەکان رادەکێشێت، دیارە لێکچوونێکی زۆر لە نێوان هەردوو کۆمەڵگەی تورکی و ئێرانی هاوچەرخدا هەیە.. هەروەها دەبێ دان بەوەدا بنرێ کە خەڵکی لە هەردوو تورکیاو ئێرانی ئەمڕۆدا لە ڕەوش و بارودۆخێکی چوون یەکدا لەباری کۆمەڵایەتی و ئابوری و سیاسیدا دەژین و بگرە هەمان گیرو گرفت و کێشە رووبەروویان دەبێتەوە."

تەمین باغچەبان

نووسەرو وەرگێڕی ئێرانی

***

"تەنزنووسەو لە زۆربەی هەرە زۆری ئەدیبانی تورکیا ناسراوترە، چ لەبەر تەوس و توانجە توندەکانی و چ لەبەر زۆری بەرهەمەکانی. یەکێك لە تایبەتمەندییەکانی نووسینی نەسین ئەوەیە کە رووداو و رۆژانە مەسەلەکان وەردەگرێت و مامەڵەیان لە تەکدا دەکات، کە ناکۆکییەکانی کۆمەڵگەی تورك دەنوێنێ و، جا چ لە چیرۆکەکانیدا و چ لە کارە ئەدەبییەکانی دیکەیدا وێنەیەکی تەنزاوی پێکەنینئامێزی ئەو رۆژانە شتە ناکۆکانە دەگرێت..."

اکمل الدین احسان

توێژەرو وەرگێڕی میسری

***

www.pertwk.com

"ڕەنگە زۆر زەحمەت بێ، لە كۆی ئەدەبی جیهانی ساڵانی چلەكان و شێستەكانی سەدەی بیستەمدا ، نووسەرێكی دی بدۆزرێتەوە بە ڕادەی عەزیز نەسینی بلیمەتی نووسەری توركیا دیارو بەناوبانگ بێ... دەبێ بۆ هۆی ئەمە ، جگە لە بەهرە خودییە هەرەگەورەكەی نەسین، لە مێژووی ڕەوشی توركیای تازەدا بگەڕێین، ئەو ڕەوشەی كە ئەم هونەرمەندە دەگمەنەی بەرهەم هێنا و ئەو سەرچاوە زندووەی تەنزو تەنزنووسی بۆ دابین كرد."

خاتوو.ل.ئو.ئەلكایڤا

توێژەری ڕوسیایی

***

"نەسین كۆمەڵێك خەسڵەتی لە خۆ گرتووە كە زۆر زەحمەتە لە یەك كەسدا هەبن، تێكۆشەرێكە لە پێناوی مافی مرۆڤدا،كەسێكە تەنزنووسە، فەیلەسوفە، خەباتكارە دژی هەر توندڕەوییەكی نەتەوەیی و ئاینی، ئەو توندڕەوییەی هەمیشە حوكمرانان بۆ پەراوێزكردنی هاووڵاتیان بەكاری دێنن، نەسین ئاشقی ژیان بوو، لێ لە مردنی نەدەترسا، نەسین سنوورو كەوشەنان ناناسێت، بەرهەمەكانی هەموو كۆمەڵگەی مرۆڤ دەگرنە خۆ."

گونتەر فالراف

نووسەری ئەڵمانی

***

ئەو خەڵاتانەی نەسین وەریگرتوون

ئەوەی غەریب و سەیرو مایەی گاڵتە پێكردن و تەوس و توانجە ئەوەیە كە نەسین بە پێچەوانەی ئەدیبان و هەڵكەوتوانی جیهانەوە، لە هەندەراندا شۆرەت و ناوی پەیداكرد و خەڵاتانی وەرگرت، بەر لەوەی توركیای وڵاتی خۆی ئەم كەسایەتییە ئەدەبییەی خۆی بناسێت، ئەمەش لیستێكە لەو خەڵاتە ئەدەبییانەی بە ڕەنجی خۆی و بەرهەمی خۆی وەریگرتووە:

1-(گەڵای زێڕین) 1956-ئیتاڵیا. لەسەر چیرۆكی(فیلەكەی حەمدی)كە زۆر تەنزنووسی دیكەی دنیا لە 127 دەوڵەتی دنیاوە بەشداری ئەم پێشبڕكێیەیان كردبوو.

2-(گەڵای زێڕین)1957-ئەڵمانیا، لەسەر چیرۆكی(ئاهەنگی كردنەوەی كارگەی تازە).

3-(ژیشكی زێڕین)1966-بولغاریا، لەسەر چیرۆكی (خزمەتێكی نیشتمانی) لە فیستیڤاڵی ڕێزگرتنی تەنزنووس ئەلكوكونستانتینۆف و 300نووسەری دنیا بەشداری پێشبڕكێیەكەیان كردبوو، خەڵاتی یەكەم بە نیوەیی درا بە نەسین و نووسەری ئەڵمانی ئەریش كاستنەر.

4-ڕۆژنامەی (میللەت)-توركیا، لەسەر شانۆنامەی(سێ قەرەقۆز).

5-گۆڤاری (تیمساح)1969-مۆسكۆ، لەسەر چیرۆكی (خەڵكی ڕادەبن).

6-(كۆڕی زانیاری توركی)1970، لەسە چیرۆكی(چیچو)

7-(لوتس)1974-یەكێتیی نووسەرانی ئافرۆ ئاسیایی.

8-(خیتری پیوتر)1979-بولغاریا.

www.pertwk.com

9–فیستیڤاڵی(ئەو نووسەرەی گەل هەڵیبژارد)1985–1986–تورکیا.

تێبینی:مامۆستای ئەدیب جەلال زەنگابادی بۆ ئەم باسە شازدە سەرچاوەی بەپێزی عەرەبی و فارسی و ئینگلیزی و تورکی و ئینتەرنێتی بەکار هێناوە ،کە بەندە لەبەر هەندێ هۆی تەکنیکی نەمتوانی لێرەدا تۆماریان بکەمەوە، جا هەرکەسێك ئەو سەرچاوانەی مەبەست بێ دەتوانێ بگەڕێتەوە سەر ئەو سەرچاوەیەی کە بەندە باسەکەم لێوەی وەرگێڕاوە کە بریتییە لە:
گۆڤاری(گولان العربی) ژمارە(81) شوباتی 2003ل177–185.